

עולים בסולם

מוסף שבועות

דפי לימוד, חברותא ומאמרים לכל הגילאים מבית עמותת סולמות

תורה נוער
מבית סולמות

12

חברותא לנוער
עם תורה נוער

למרגלות הר סיני,
מה התחדש?
הרב יוסף צבי רימון

10

דצים
למשנה
תבית היוצר של
סולמות

8

הורים וילדים לומדים
מסכת ביכורים
עם רצים למשנה

ותן בליבם -
חינוך ילדים
למצוות
הרב אלי טרגין

4

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

משפחות יקרות, קוראי "בשבע"

חג השבועות, זמן מתן תורתנו, הוא הרגע שבו אנו עוצרים כדי לציין את מעמד הר סיני. אבל התורה איננה זיכרון היסטורי רחוק; היא חיה, פועמת ורלוונטית בכל דור, בכל גיל ובכל שפה.

אנו בעמותת "סולמות" רואים את עצמנו שליחים להנגיש את עומקה של התורה לכל אחד ואחת, מתוך הבנה שלכל שלב בחיים יש את ה"שפה" הייחודית שלו. במוסף המיוחד שמונח לפניכם, השתדלנו ליצור פסיפס של לימוד ועיון שיאפשר לכל בני המשפחה להתחבר יחד לאורו של החג.

מה מחכה לכם במוסף?

- **לילדים הצעירים:** דף לימוד חווייתי מבית "רצים למשנה", שהופך את הלימוד למפגש חי ומהנה בין הורים לילדים.
 - **לנוער:** דפי לימוד בחברותות מבית "תורה-נוער", המציבים שאלות בוערות וחיבור של סוגיות תורניות לעולמם האישי.
 - **למבוגרים:** מאמרי הגות ולימוד מפרי עטם של רבני "סולמות", המבקשים להעניק זווית רעננה ומחשבתית על מהות היום.
- השאיפה שלנו היא שהדפים הללו לא יישארו רק בגדר קריאה, אלא יהפכו לדיון ער סביב שולחן החג: הילדים ישאלו, הנוער יתפלפל וההורים יובילו את החיבור העמוק לתורה ולשורשים שלנו.

תפילתנו, שנזכה בחג השבועות ולאורך השנה כולה, לראות את הדורות כולם, ילדים, נוער ומבוגרים, מוצאים את מקומם ואת חלקם בתורה, בחיות ובאהבה.

מי ייתן ונזכה כולנו לקבל את התורה בשמחה ובפנימיות.

חג שבועות שמח!

הרב אלי טרגין
יו"ר

אילן דרמון
מנכ"ל

הרב יוסף צבי רימון
נשיא

עוד תוכניות מבית סולמות

הלכה ממקורה

הקטלוג המלא תשפ"ו

סדרת הלכה ממקורה

הרב יוסף צבי רימון

סדרת ספרי הלכה ממקורה נותנים ידע מעשי, תוך הבנה של יסודות הדינים וטעמיהם, ומובילים את הקורא דרך המקורות בתורה, במשנה ובגמרא ועד לפוסקי דורנו. הספרים הכתובים בלשון בהירה ומסודרת, מלווים בטבלאות, תרשימים, תמונות וקיצור ההלכות למעשה.

הספרים מתאימים לכל מי שחפץ לדעת הלכה ולהבין את מקורותיה.

פרקי לימוד למשפחה

52 ש"ח

תפילה

פרקי לימוד למשפחה

ספר זה עוסק בנושאים המרכזיים בתפילה: מהי תפילה? מדוע אנו מתפללים? כיצד ניתן להתכוון יותר בתפילה? מהי החשיבות של תפילה בציבור? מהי המשמעות של כל ברכה וברכה בתפילת שמונה עשרה?

52 ש"ח

בן אדם לחברו

פרקי לימוד למשפחה

כיצד מקיימים את מצוות "ואהבת לרעך כמוך"? ננסה להבין את האתגרים בתחום זה, כיצד מתמודדים איתם ומהן המידות החיוביות שעלינו לרכוש.

52 ש"ח

פרקי לימוד למשפחה

ספר מובנה ללימוד משפחתי, הלכות שבת השונות ולצידן הפן המחשבתי והאמוני של השבת. כולל סיפורים מחזקים ושאלות למחשבה.

מעגל השנה

44 ש"ח

ארבעת המינים

כיצד בוחרים אתרונג? מהם הדברים הפסולים בלולב? הספר פורש את כל הלכות ארבעת המינים לשפה ברורה, בליווי תרשימים ותמונות הממחישים את הנושאים המדוברים.

44 ש"ח

ימי ניסן ואייר

מגוון הנושאים הקשורים לחודשי ניסן ואייר: ברכת האילנות, ספירת העומר, מנהגי האבלות בימי הנוגעות לעובדים זרים, יום העצמאות ויום ירושלים

59 ש"ח

פורים

הלכות חודש אדר ופורים: מחצית השקל, משלוח מנות, קריאת מגילה, תחפושות, פורים משולש ועוד

59 ש"ח

חנוכה

הלכות חנוכה ממקורן ועד לפסיקה בשפה שווה לכל נפש וכוללת תרשימים וסיכומים, וכתוספת רעיונות, תיאור הרקע ההיסטורי של חנוכה, ביאור לשירי של מרן הרב קוק זצ"ל להלכות חנוכה ועוד

29 ש"ח

ברכנו נעם שבת

ברכנו "נעם שבת" כולל מבואות וביאורים לברכת המזון ולמירות שבת, והוא יוצא כעת במהדורה חדשה עם הרחבות, תוספות, תיקונים והגהות, ובעיצוב חדש ומאיר. בנוסף, משבצות בו חידות המאפשרות לשתף את כל בני המשפחה ולהעצים את החוויה המשפחתית סביב שולחן השבת.

59 ש"ח

עת זקנה

ספר עת זקנה נועד לסייע בהתמודדות עם שאלות הקשורות לזקנה בכללם ש הנוגעות לעובדים זרים, שו כשרות, עובדה זרה ועוד.

59 ש"ח

ליל הסדר

דינים בעקרונות הרוחניים והיסודיים שעומדים בתשתית חג החירות, ופירוט הלכות פסח וליל הסדר בפרט

79 ש"ח

הגדה של פסח

הלכות ליל הסדר ומנהגיו, הסברים אודות מקורותיה של ההגדה, קטעי מחשבה וחידות לכל המשפחה

הלכות יום יום

59 ש"ח

תפילין

הלכות תפילין מן המקורות בתורה, במשנה, בגמרא, בראשונים ובאחרונים ועד ההלכה למעשה, תוך פירוט יסודות הדינים וטעמיהם

52 ש"ח

הלכות אבלות

הלכה למעשה לאשכנזים ולספרדים, תוך ציון מקור הדין בקצרה. הספר מלווה את תהליך האבלות כולו וכולל גם הלכות הקשורות לאמירת הקדיש ולביקור בבית קברות ואת התפילות עצמן

59 ש"ח

שמיטה

הלכות שמיטה - מההלכות הבסיסיות ועד לשאלות אקטואליות הנוגעות ליגנה ולמטבח בשנת השמיטה: הטיפול בגינה, קניית פירות וירקות בשביעית, שמיטת כספים ועוד.

49 ש"ח

שו"ת פלח הרימון

כרך א': קדושה הראשון בספרי השו"ת של הרב י"צ רימון, מענה בהיר ומובנה, במהלך היוצא מן המקורות ועד לתשובה המדויקת לשאלות האקטואליות ביותר

69 ש"ח

שבת

כרך ה'

ספר זה מצטרף לסדרת הספרים של הרב יוסף צבי רימון על הלכות שבת. הספר עוסק בנושאים הקשורים למלאכות הבגד, ממלאכת הגוזז עד מלאכת הקורע. הספר נכתב בשיתוף מלאכה ממקורה - מן המקורות בתורה, במשנה, בגמרא, בראשונים ובאחרונים עד לפוסקי דורנו, ומיסודות הדינים עד לשאלות המעשיות.

59 ש"ח

שיעורי איסור והיתר

ספר 'איסור והיתר' חלק א, של הרב יוסף צבי רימון, הספר עובד על היסודות בגמרא ובראשונים מהמקורות ועד הלכה למעשה. בשילוב למדנות ועיון, איורים ותרשימים.

הלכות צבא

ידע מעשי למגוון תחומים שבהם נתקל החייל: שבת, חגים, כשרות, עירובין, צניעות, תפילה, בין אדם לחברו ועוד. בעזרת הספר יוכל החייל להקפיד על קלה כבחמורה, תוך מודעות לשורשי הדינים ויסודותיהם

המפרט לסיים המכנס הצבאי

סולמות
יהדות · חינוך · חוויה

לרכישת ספרים באתר סולמות
www.sulamot.org

הרב אלי טרגין

חג מתן תורה הקבלות שלנו כהורים

מחשבות מעשיות לחינוך ילדים קטנים למצוות

מהו "חינוך"?

הגדרת תפקיד ויעדי ביצוע

בכל מקום עבודה יש בעלי תפקידים שונים. לכל בעל תפקיד יש הגדרת תפקיד מדויקת, עם משימות ברורות ויעדי ביצוע, שמהם מייצרים תוכנית עבודה. אם נאמר שאחד מהתפקידים המרכזיים של הורה הוא להיות **מחנך**, להיות אחראי על **חינוך ילדיו**, יש לשאול תחילה **מהו חינוך**, בכדי להבין את היעדים ומתוך כך את המשימות המתבקשות מכל הורה. אם המשימה שלי כהורה היא שהילד שלי יהיה "מחונך", יש לברר – מהי התוצאה הרצויה? איך מגדירים בכלל ילד "מחונך"?

איך מגיבים כשנשברת כוס?

ילד קטן בן ארבע מתנדנד לו על **נדנדה** בגן השעשועים השכונתי, ולפתע פתאום תזוזה לא נכונה גורמת לו ליפול על האדמה. הוא מקבל מכה קטנה אך לא כואבת מדי. כיצד הילד יגיב? האם הוא יתחיל לצעוק ולבכות, או שינקה את עצמו וישוב להתנדנד כאילו שום דבר לא קרה? התשובה תלויה באופן שבו ההורים שלו הגיבו בפעמים הקודמות שהוא נפל. אם ההורה זעק ונבהל, הילד למד שכך מגיבים לסיטואציה כזו; לעומת זאת, אם ההורה אמר "לא נורא, חמודי", נתן לי חיבוק חם וסייע לו לשוב לנדנדה, כנראה שגם הוא יגיב באופן דומה. **חינוך הוא תיווך המציאות לילד**. ילד מגיע לעולם בבחינת דף חלק, וההורה

חג השבועות הוא חג מתן תורה. בכל שנה מחדש אנו עומדים מול הר סיני ושואלים את עצמנו איזו קבלה טובה נקבל על עצמנו. בדרך כלל, השיח סביב שבועות עוסק בקבלות אישיות: עוד שיעור תורה, עוד הקפדה במצווה מסוימת, עוד התחזקות רוחנית.

בחג השבועות אני מציע לעצור ולשאול גם שאלה אחרת: לא רק איזו תורה אנחנו רוצים לקבל על עצמנו, אלא **איזו תורה אנחנו רוצים להעביר לילדים שלנו**.

הרי בסופו של דבר, התורה לא אמורה להיעצר אצלנו. החיוב שלנו ביחס לתורה הוא ללמד תורה, להעביר את המסורת מדור לדור. על כן, חג השבועות איננו רק חג קבלת התורה האישית, אלא גם חג מסירת התורה לילדינו.

דווקא משום כך, שבועות הוא זמן מתאים במיוחד לקבלות הוריות. לא קבלות של "אני אתחזק", אלא קבלות של "כך ניראה כהורים", "כך נבנה את הבית", "כך ילדינו יפגשו את עולם התורה והמצוות". אולי יותר מכל דבר אחר, האחריות הגדולה ביותר שהקב"ה נתן לנו היא לא רק לקיים מצוות בעצמנו, אלא לעצב את היחס של ילדינו אל המצוות.

אני נרגש לשתף כאן לראשונה **חלקים נבחרים מתוך השער הראשון של ספרי "ותן בליבם"** – יסודות הלכתיים וחינוכיים בחינוך ילדים למצוות – שאני מקווה שיסייעו, ולו במעט, למשימה החשובה של חינוך ילדינו למצוות.

מלמד אותנו דרך התנהגותו האישית מהן התגובות הנורמטיביות לכל מקרה. במילים אחרות, **ההורה מרכיב ומייצר את האינסטינקט** אצל הילד כלפי מה שמתרחש בעולם... ההורים, בהתנהגויות קטנות אלו, **מחנכים** את הילדים כיצד מגיבים לאירוע לא צפוי או למשבר – בלחץ ובבהלה או בסבלנות והבנה. אך בניגוד להדרכה פרונטלית שאדם מבוגר שומע ומחליט האם וכמה לקבל ממנה, כאן מדובר **בצריבת התנהגות עמוקה אצל הילד** (בעל כורחו), מעין יצירת אינסטינקט מובנה, דנ"א התנהגותי.

חינוך בתורה

הפעם הראשונה שבה מופיע השורש חנ"ך בתורה בנוגע לחינוך ילדים או אנשים, היא כאשר אברהם לוקח את "חניכיו" למאמץ מלחמתי לשחרר את לוט שנשבה (בראשית יד, יד):

וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרְקֶה אֶת חֲנִיכָיו וַיִּלְדִּי בֵּיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיַּרְדֵּף עַד דָּן.

מיהם אותם 'חניכים'? רש"י מסביר (שם, ד"ה וירק את חניכיו): חניכו כתיב זה אליעזר שחנכו למצות והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה וכן "חנוך לנוער" (משלי כב), "חנוכות

יש בחירה חופשית, כפי שנכתוב, ולכן להורה לא צריכים להיות ייסורי מצפון על בחירת ילדיו, אך הוא בוודאי מחויב לעשות השתדלות ככל העולה בידיו.

חינוך למצוות

הנקודה היסודית ביותר שעלינו להציב, כדי לחנך את ילדינו באופן נכון ובריא, היא שילד לפני גיל מצוות **אינו חייב במצוות כלל** (משנה אבות ה, כא). הבנה חשובה זו יכולה להוריד לחץ רב מההורים, וממילא להסיר הרבה מהלחץ שמפעילים ההורים כלפי ילדיהם....

התפיסה הרווחת: חינוך למצוות הוא חובה מדרבנן

הגישה הרווחת היא שחובת חינוך ילדים למצוות חלה מדרבנן. כך לדוגמא מפורש בגמרא **בחגיגה** (ד:): "קטן שהגיע לחינוך דרבנן היא". נראה שזו הגישה הרווחת בספרי האחרונים... ומביאים את הפסוק של "חנוך לנער על פי דרכו" כמקור לחובת החינוך...

נעלה בדברים הבאים **גישה פחות מוכרת** ביחס לחובת חינוך למצוות. נראה שגישה זו **מקורה בגמרא** מפורשת, ומקובלת על חלק נכבד מגדולי האחרונים.

מצוות חינוך מהתורה

הקב"ה מסביר שלעומת סדום ועמורה שהוא פועל להשמיד, הוא בוחר לטפח את אברהם אבינו, כמי שנבחר להוביל את עם ישראל ואת העולם בכלל. זאת, מפני שאברהם חינוך את ילדיו לשמור את דרך ה': (בראשית יח, יח-יט)

וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָּדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכּוֹ בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ. כִּי יַדְעֲתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יַצְוֶה אֶת בָּנָיו וְאֶת בִּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אֲבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו.

המשך חכמה (שם) מבאר שמפסוק זה לומדים את מצוות חינוך ילדים מהתורה: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וכו'.... ומקור **מצות חינוך במצוות עשה, מקורו בזה הפסוק מאברהם אבינו** שצוה את בניו בקטנם על המצוות. קרא ד"חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כב, ו) שהביא הרמב"ם בסוף הלכות מאכלות אסורות [ושם

בשנים שלפני כן סביב תופעת החילון אצל ילדים דתיים. מסקנתו החד משמעית של הכותב היא שההורה הוא הגורם המשפיע ביותר על זהותו הדתית של הילד:

הנתון הבולט ביותר שעלה מן המחקר הוא ההשפעה של הבית על מידת שמירת המצוות. מידת ההקפדה הממוצעת בבית ההורים הסבירה במידה רבה את ההתרחקות מן הדת: ככל שרמת ההקפדה היתה גבוהה יותר, מידת ההתרחקות הממוצעת מן הדת היתה נמוכה יותר, ולהיפך: ככל שההקפדה על שמירת מצוות היתה נמוכה יותר, כך עלו שיעורי ההתרחקות הממוצעת מן הדת... לא משנה מהי הרמה הנתפסת של ההקפדה בקיום המצוות בכיתה ובשכונה, ההתרחקות מן הדת מושפעת, לפחות בגילאים אלה, רק מהאופן שבו הצעירים תופשים את הנעשה בבית הוריהם! ממצא זה מחזק את כוחו של הבית ביחס לסוכני החיברות האחרים שפוגשים הצעירים...

לא במילים

כיצד מחנכים? באיזו דרך? בבית ספר המורה משתמש בכוח הדיבור, כי הוא צריך להעביר ידע או ללמד מיומנויות חשיבה. כיצד מחנך הורה? במעשים, במעשים ובמעשים. אין הכוונה ללימוד כיצד לעשות טכנית את המעשה החיצוני, אלא לשדר שעובר דרך התנהגות ההורים ונקלט אצל הילד. כיצד, לדוגמא, אמורים להגיב כשאדם נזקק דופק בדלת? האם בחיוך גדול ובניסיון לסייע ככל הניתן, או שמא בניסיון להתחמק ולהיות בשקט, שלא ישמע שאנחנו בבית? דוגמא נוספת: מה מקומו של טלפון נייד בחיינו, ועד כמה הוא חשוב לנו? אם עיני ההורים נעוצות תדיר במסך, זה השדר שמחלחל אל הילד.

כפי שראינו למעלה במחקרו של דרור יהב:

הדבר מעניין כי הנתון אינו מודד את מידת ההקפדה של ההורים על מצוות בפועל, אלא את הערך שמעניקים ההורים לחיים הדתיים לפי תפישת ילדיהם...

הנקודה אינה מה ההורה עושה, אלא מה ההורה משדר, ממה אכפת לו. מה שיקר ובעל ערך בעיני ההורה בדרך כלל יהיה כך גם אצל הילדים...

כהורים אנחנו מטביעים בנפש ילדינו כל כך הרבה הרגלים ומנהגים. ההורה קובע בהרבה מובנים את ברירת המחדל ההתנהגותית של הילד. פרק זה עלול להפחיד במעט את ההורה – האם בכל תזוזה, בכל עיטוש, בכל מבט על הנייד, אני מחנך את ילדיי? אבל כך היא המציאות. ברצונו או בעל כורחו של ההורה הוא בונה את נורמת ההתנהגות של ילדיו. אמנם לילדים

בתוכיות דרכו, אך בהיות על פי דרכו **יושרש בחנוכך**, עד גדר שגם כי יזקין לא יסור ממנה.

האלשיך מתייחס לביטוי "על פי דרכו". ההבנה הקלאסית היא שהחינוך צריך להיות **בהתאם** לנטייה של כל ילד וילדה, אך האלשיך מסביר אחרת: הכוונה של הביטוי "על פי" היא "בתחילת" או "לפני", כמו עמידה על פי הבאר או על פי התהום. חינוך הוא **עיצוב ההתנהגות בשלב המקדמי**, בשלב שטרם השתרשה דרכו של האדם. חינוך הוא **השרשת** ההתנהלות הרצויה. ממילא הפסוק מובן: לאחר שעובדים על שורשים מדויקים ונכונים, העץ ימשיך לצמוח בכיוונים הרצויים גם בהמשך – "גם כי יזקין לא יסור ממנה".

כיצד מחנכים?

יצירת מנהג והרגל

לאחר שהסקנו שעניינו של החינוך הוא השרשת התנהגות וצריבת תודעה בסיסית, נשאלת השאלה: כיצד מחנכים? באילו אופנים ניתן לחנך ילד? **מִרְן הָרַב קוֹק זצ"ל**, בעין איה (שבת ב, ח), מסביר את המושג חינוך כמו שביארנו, ואז מוסיף משפט חשוב: אמנם כל **הרגל טוב** מועיל ופועל עליו להכשירו ליותר לדרכים טובים ונמצא שהחינוך הוא כח פועל על יתר הזמנים...

הרב קוק משתמש במושג המוכר "הרגל", ודרכו מסייע לנו להבין את **המשמעות המכרעת של יצירת הנהגות והרגלים. צריבת התודעה נעשית על ידי יצירת המנהג וההרגל אצל הילד...**

ההורה הוא המחנך העיקרי

להורים אין תחליף. גם אם ההורים משלמים הרבה כסף לבית הספר, וגם אם יש לילד שלהם מחנך כיתה תותח שאפילו משפיע עליו, עדיין המחנכים המרכזיים בחייו של הילד הם ההורים. המחנך מדבר "על" החיים, ואילו הילדים רואים את ההורים בחיים עצמם. הם רואים כיצד הם מתייחסים לתפילה, תורה, חסד וכדומה. גם בלי לומר מילה, הם מעצבים את תפיסת העולם של ילדיהם. הם מחנכים בין אם הם מודעים לכך ובין אם לא, אם ירצו ואם לא ירצו. **מנהגים והרגלים של הורים הם המטביעים את חותמם בנפש הילד יותר מכל ידע ומיומנות שירכוש במסגרת בית הספר.** על כן ההורים הם התשתית החשובה ביותר בגידול הילד.

הבנה זו מעוגנת היטב גם בעולם המחקר. באלול תש"ף (ספטמבר 2020) יצא מאמר מקיף של דרור יהב, הסוקר את כל המחקרים המרכזיים שנעשו

המזבח" (תהילים ל), חנוכת הבית... רש"י, אם כן מביא דוגמאות נוספות שבהן מופיע השורש חנ". חינוך הוא לא רק כלפי אנשים, אלא שייך גם כלפי חפצים, כגון חנוכת בית וחנוכת מזבח. כיצד ניתן להסביר את השורש חנ"ך כך שיתאים גם לילדים וגם לחפצים? מסביר רש"י שחינוך הוא "התחלת כניסת" האדם או הכלי למעמדו וייעודו. חנוכת המזבח היא הפעם הראשונה שבה מתחילים להביא קרבן על המזבח, וחנוכת הבית היא הכניסה הראשונה הבית. לאור זאת, **חינוך ילדים לעניין מסוים הוא המפגש הראשון שלהם עימו.**

הדברים מתאימים למה שכתבנו. המפגש הראשון עם מציאות מסוימת צורב תודעה, ובונה את היחס האינסטינקטיבי של הילד כלפי אותה מציאות.

חינוך טוב הוא **יצירת היחס הנפשי הנכון והמדויק של הילד למציאות מסוימת** (כגון תגובה לנפילה, משבר וכדומה), וחינוך לא טוב הוא יצירת יחס פגום או לא מדויק למציאות זו. הסבר החינוך כיצירת התשתית ההתנהגותית, המשקפיים שדרכם יתבונן הילד על המציאות, מפורש בפסוק המפורסם במשלי (כב, ו):

חֲנֹךְ לְנֶעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַם כִּי יִזְקִין לֹא יִסּוֹר מִמֶּנָּה.

הפסוק מתאר את החינוך כיצירת הבסיס להמשך – "גם כי יזקין לא יסור ממנה".

האלשיך הקדוש (שם) מדייק דבר נפלא בפסוק, שמתחבר בצורה יפה להסברנו:

אמר אל תחנוך את הנער, אחר **שיושרש** בדרך נערות ועקשות, רק **עודנו על פי דרכו טרם יכנס ויחזיק**

היא הכנה פרקטית לקיום המצוות, ולכך קבעו גדרים אובייקטיביים ברורים ומוחלטים. אולם המטרה ברובד התורה היא שמירת "דרך ה'", יצירת אווירה של קדושה וחיבור למצווה, והדרך לשם תלויה לגמרי בהחלטת ההורה ובהכרתו הסובייקטיבית את הילד...

סיכום שער א' - היסוד החיובי של החינוך למצוות

א. חיוב (מהתורה) לגעת בלבבו של הילד, ולייצר אווירה של להט וקדושה ביחס לכל מצווה. חיוב זה מתחיל בגיל שנתיים-שלוש, וסובייקטיבי לגמרי.
ב. החובה (מדרבנן) שהילד יתרגל לקיים את המצווה במלואה בצורה פרקטית (קיום אובייקטיבי ושווה לכולם) עוד לפני גיל מצוות. הגיל שבו ההורה מחויב לחנך את הילד לקיום מלא של המצווה משתנה ממצווה למצווה ומילד לילד, בממוצע מדובר בסביבות גיל 6-7.

מובנה אצל הילד. צריבת תודעה זו נעשית פחות באמצעות פעולות טכניות, ובעיקר כתוצאה של קליטת הילד את אורח החיים של ההורים, את האווירה השורה בבית בנוגע למצוות ומעשים טובים...

בין לב לידיים

ההבחנה היסודית ביותר בין שלבי החינוך היא בשאלה אם הוא מנסה לגעת בלב הילד ורגשותיו, או לתרגל את ידיו כיצד לבצע את מעשה המצווה. בקומה הראשונה (מהתורה) ההורה מצווה לייצר אווירה חיובית שתחדור ללבבו של הילד ותחבר אותו רגשית למצווה, ואילו בקומה השנייה (מדרבנן) ההורים צריכים להרגיל את הילד לביצוע המצווה בידי, בצורה פרקטית... **ברובד של התורה**, מצוות חינוך היא כללית ומשאירה שיקול דעת כמעט אינסופי להורה באופן החינוך של ילדיו. מטרתה של תקנת חכמים

המתאימה של אהבה ויראת ה', "דרך ה'". הנושא כאן אינו פרטי ההלכות אלא הרוח, תחושת ההשתייכות.

השאלה היא האם הילד גדול לתוך בית שבו שהקב"ה הוא מושג נוכח, האם אהבת ה' ויראת ה' מורגשות בין כותלי הבית. ברור שאורח החיים בנוי מהתנהגויות מפורטות יותר: אוירת השבת בבית, למשל, היא תולדה של פעולות רבות שנעשות בידי ההורים ביום שישי ובמהלך השבת, אך מה שמעניין אותנו בשלב הזה הוא האם הילד מצפה לשבת ונהנה במהלך השבת??

המטרה המרכזית בחינוך ילדים למצוות בגיל הזה היא לגעת בלבבו של הילד, לייצר רגשות חיוביים ביחס למצוות. כלומר היסוד החשוב ביותר בחינוך בגיל הזה, הוא להתמקד בלב הילד.

הבנה זו מתאימה מאוד להבנתנו, שחינוך הוא הטמעת מנגנון התנהגותי

לענין איסורים] הוי מדברי קבלה, אבל העיקר מאברהם. וכאן משמע שאף לבנות מצווה על האב...

ממקור זה ניתן ללמוד כמה דברים לגבי אופי מצוות חינוך ילדים:

א. **תוקף המצווה** – מדובר במצווה מהתורה.

ב. **אופי המצווה** – אברהם אינו מצווה את בניו לקיים מצוות מסוימות, אלא מכווין אותם באופן כללי: "ושמרו דרך ה'".

בלשונו של הרב אשר וייס (מנחת אשר בראשית סימן כא, ביסוד מצוות חינוך), שגם הוא ראה בפסוק זה את המקור למצוות חינוך:

הרי שאברהם אבינו ע"ה זכה לאהבת וקרבת הקב"ה מפני שציוה בנו אחריו, ואם כן רצונו יתברך שכל אחד מישראל יחנך בניו לאהבה ויראה.

אם כן, המצווה מהתורה היא שההורים יכניסו את הילדים לאווירה

זו הייתה נגיעה קטנה מתוך השער הראשון של הספר "ותן בליבם".

לספר ארבעה שערים. **בשני השערים הראשונים** הספר צולל לעקרונות החינוך למצוות של ילדים קטנים, שטרם הגיעו לגיל מצוות. להורה תוצע **מפה של עקרונות חינוכיים**, יסודות חשובים ותשתיתיים, שאנו מציעים שישמשו עבור כל הורה כמשקפיים שדרכם הוא מתבונן ופועל.

השער הראשון עוסק בצד החיובי – מהו חינוך? כיצד מחנכים? מה תפקידנו כהורים בחינוך ילדינו למצוות? אילו פעולות חיוביות עלינו לבצע כדי לחבר את ילדינו לעולם של תורה ומצוות?

השער השני עוסק בגבולות שעלינו להציב לילדינו בהקשר הרוחני.

בשער השלישי מורידים את העקרונות שנבנו בשערים הראשונים לדוגמאות מעשיות ומוחשיות במספר תחומים: שבת, תפילה, בין אדם לחברו ומידות (צדקה וגמילות חסדים, גניבה, לשון הרע) ועוד. בכל אחד מהתחומים הללו ישנן המלצות לפעולות ממשיות, לאור היסודות החינוכיים שבנינו.

בשער הרביעי ישנם דגשים נוספים בהקשר של חינוך ילדים למצוות, הנוגעים בכמה תחומים: אווירה בבית, דוגמה אישית, השפעה חברתית (בחירת מוסד לימודים, תנועת נוער ומקום מגורים), לימוד תורה – מה ללמד וכיצד, התאמת החינוך לילדים עם הפרעות קשב וריכוז, וכן דגשים משמעותיים בנוגע לחשיפה למסכים ולמכשירים ניידים.

הלוואי שאנו, כהורים, נשקיע את הזמן הראוי ללימוד מעמיק ולמחשבה מעשית בנוגע לחינוך ילדינו בכלל, ולחינוך ילדינו למצוות בפרט!

חדש על המדף!

ספר חובה

לכל בית דתי:

יסודות חינוכיים והלכתיים להורים

ותן בליבם
יסודות הלכתיים וחינוכיים
בחינוך ילדים למצוות

הרב אלי טרגין

הרב אלי טרגין,
י"ר עמותת סולמות
ורב קהילת מעין רבקה

לרכישה באתר סולמות

49 ₪ 69 ₪

המדריך שיעשה לכם סדר בחינוך ילדים עכשיו במחיר השקה

סולמות
יהדות - חינוך - חוויה

שנכנסים לעולם המשנה מדי שנה.

הצטרפו ליותר מ-200,000 ילדים

רצים למשנה

מבית היוצר של
סולמות

יוצאים לדרך
בט"ז בתמוז
(1.7)

העונה החדשה של רצים למשנה בעקבות מסכת ראש השנה

סולמות
יהדות • חינוך • חוויה

חוויה שמחברת למשנה,
לתורה ולהתמדה בלימוד

חידות, אתגרים
וקבוצות לימוד

חוברת עבודה
ומשימות

סדרת רשת
יומית לילדים

רוצים לקבל
עדכונים
יומיים?

רוצים לפתוח
קבוצת לימוד
במקום מגוריכם?

מותאם לילדי א'-ח'
לבית, לקייטנה,
לכיתה ולקהילה

יואב, הביכורים והביס ששינה הכול

הסוף
בידיים
שלכם!

נקודת
הפתיחה

הסימן
על העץ

1

יואב יצא עם אבא לשדה בבוקר.
בין עלי התאנה הבחין אבא בפרי קטן שהבשיל ראשון.
"זאת?" התפלא יואב. "היא אפילו לא הכי גדולה!"
אבא קשר עליה גמי ואמר: "הרי אלו ביכורים".
יואב הביט בתאנה הקטנה. "אבל היא עוד על העץ!"
אבא חייך: "נכון. מהרגע שסימנו אותה וקראנו לה
ביכורים - היא כבר מיוחדת למצווה".

המשנה

יֵרֵד אָדָם לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ,
וְרֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּפְרֶה...
קוֹשְׁרוֹ בְּגָמִי וְאוֹמֵר:
הֲרִי אֵלוֹ בִּכּוּרִים.

משנה ביכורים ג, א

חושבים יחד

- באיזה שלב מתחילה מצוות הביכורים?
- א. בנטיעת העץ
- ב. כשמזהים את הפרי הראשון ומסמנים אותו
- ג. כשמניחים את הפרי בטנא
- ד. כשמגיעים לבית המקדש
- מה מיוחד בפרי הביכורים, גם אם הוא לא הכי גדול?

המשנה

שְׁלֹשׁ מִדּוֹת בִּבְכוּרִים:
הַבְּכוּרִים,
וְתוֹסַפֶּת הַבְּכוּרִים,
וְעֲטוּרֵי הַבְּכוּרִים.

משנה ביכורים ג, י

חושבים יחד

- ביכורים מביאים רק משבעת המינים.
- האם כל הפירות שבסל שייכים לשבעת המינים?
- למה חשוב לדעת איזו תאנה סומנה כבר בשדה?

הסל
המעוטר

2

אבא הניח את התאנה המסומנת בתוך סל הביכורים.
אמא הוסיפה ענבים, רימונים וזיתים, והשכנים קישטו את הסל בפירות משבעת המינים.
"אז כל מה שבסל הוא ביכורים?" שאל יואב.
אבא ענה: "לא בדיוק. יש ביכורים, יש תוספת, ויש עיטורים לכבוד המצווה".
יואב הביט בסל ואמר: "אז צריך לזכור מה העיקר - ומה נוסף כדי לכבד אותו".

המשנה

כָּל הָעִירוֹת שְׂבַמְעָמָד
מִתְכַּנְסוֹת לָעִירוֹ שֶׁל מַעֲמָד...

משנה ביכורים ג, ב

הַשּׁוֹר הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם...
וְהַחֲלִיל מִכָּה לִפְנֵיהֶם.

משנה ביכורים ג, ג

חושבים יחד

- מצאו באיור שני פרטים שמופיעים במשנה.

השיירה יוצאת

3

בבוקר התכנסו אנשי העיירות. משפחות הגיעו עם סלים, שור מקושט הלך בראש, והחליל ניגן. אבא נתן ליואב את הסל ואמר: "היום אתה שומר עליו - ובמיוחד על התאנה שסימנו." בדיוק אז הצטרפה לשיירה עז שובבה. יואב זרק לה חובזה (צמח בר) - והיא מיד חיפשה עוד. מיכה צחק: "תיזהר, עוד רגע היא תרצה גם את הסל!"

הביס ששינה את המסע

4

יואב זרק לעז חובזה גדולה. בדיוק אז העגלה קפצה על אבן - והחובזה עפה לתוך סל הביכורים. העז זינקה אחריה ונתנה ביס. "במה היא נשכה?" קרא מיכה. יואב הביט בסל המבולגן. העלים זזו, העיטורים התפזרו, והתאנה עם הגמי לא נראתה מיד. הלב של יואב דפק. אם זו התאנה שסימנו - כל המסע עלול להשתנות. "אולי לא אגיד כלום," לחש לעצמו. "אולי אבא בכלל לא ישים לב..." אבל אז הוא נזכר: זו לא סתם תאנה. אלו ביכורים. יואב החזיק את הסל חזק. הוא ידע שהוא צריך לגשת לאבא - אבל מה יאמר לו?

חושבים יחד

- מה יואב צריך לעשות עכשיו: לשתף את אבא, לבדוק אם התאנה נפגעה, או לשתוק?
- מה פירוש "ואינו קורא" במשנה?
א. אינו קורא בתורה
ב. אינו קורא את פסוקי מקרא ביכורים
ג. אינו קורא למשפחה לעלות לירושלים

המשנה

הַפִּרִישׁ בַּבּוֹרִיו; בְּזֵזוֹ, נִמְקוּ,
נִגְנְבוּ, אָבְדוּ, אוֹ שֶׁנִּשְׁמְאוּ -
מִבֵּיא אַחֲרִים מִחֲמִיתָהֶם
וְאִינוֹ קוֹרָא.

משנה ביכורים א, ח

אתם קובעים את סוף הסיפור!

העז נתנה ביס בסל הביכורים, ויואב חושש שאולי התאנה שסומנה נפגעה.

סרקו את הקוד, דברו עם יואב, עזרו לו להחליט מה לעשות - ואז שלחו אלינו את סוף הסיפור שלכם:

bartov@sulamot.org
בין השולחים יוגרל פרס!

בדקו אם צדקתם, מהו מקרא ביכורים?

בזמן הבאת הביכורים אומרים במקדש את פסוקי ההודאה שבספר דברים:

"וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה" (דברים כו, י)

לכן, אם הפירות הראשונים אבדו, מביאים אחרים - אבל לא קוראים מקרא ביכורים, כי הם כבר אינם "ראשית".

הרב יוסף צבי רימון

מה התחדש למרגלות הר סיני?

יותר המסתתרת בשינויי הלשון. בציווי הראשון נאמר: **"והגבלת את העם"**, אך משה בתשובתו אומר: **"העדתה בְּנוֹ לְאִמֹר הַגְבַּל אֶת הָהָר"**. מה ההבדל?

הגבלת ההר היא פעולה טכנית: הצבת גדרות פיזיות מסביב להר. **הגבלת העם** היא פעולה חינוכית-רוחנית: ציווי והתראה המוטלים על האדם פנימה.

מתוך דאגה לעם, משה רבנו העדיף את הפתרון הטכני. הוא שם גדרות. הוא רצה למנוע את הסכנה באופן הרמטי. אך הקדוש ברוך הוא דורש משהו אחר. הוא אומר למשה: **"רד העד בעם"**. ה' אינו רוצה שהעם לא יעלה כי הוא **לא יכול** טכנית, הוא רוצה שהעם לא יעלה כי הוא **בוחר** לציית לה'! זהו יסוד התורה כולה: היכולת לבחור בטוב גם כשהרע זמין. הגדר הפיזית מונעת מהאדם את הבחירה, בעוד שהציווי הרוחני בונה את אישיותו כ"עבד ה'". בהר סיני הפכנו מחיצות **גשמיות** למחיצות **רוחניות**.

דור של גאולה

התובנה הזו משליכה ישירות על עולמנו כיום.

בעידן האינטרנט והרשתות החברתיות, הגדרות הפיזיות והחברתיות קרסו כמעט לחלוטין. אם בעבר אדם שהיה רוצה להיחשף לתכנים לא ראויים היה צריך להתאמץ, היום הכול נמצא במכשיר הפלאפון בכל עת ובכל שעה.

כדרכו של הרב קוק, אנו מאמינים שעולמו של הבורא הולך ומשתכלל, ולא הולך ומתקלקל. אמנם, ישנם דברים שגורמים לנזקים גדולים, אבל אותם כלים, יכולים להביא את העולם גם לטוב גדול (וכבר יוצרים הרבה טוב, גם בהצלת חיים בענייני רפואה וגם בדברים רבים נוספים).

כיצד הדבר בא לידי ביטוי בדור

עלולים לחוש שהם הגיעו למדרגתו של משה. מתוך אותה התעלות רוחנית, הם עלולים **"לפרוץ"** את הגבולות ולעלות למקום שאינו מיועד להם. דווקא בשיא הרוחני, יש צורך באזהרה לשמור על הכללים ההלכתיים, ויש להזהיר שוב את העם.

הפתעה: האם משה ציווה לא לעלות על ההר?

בעלי **התוספות** על התורה (שמות, י"ט, כג) מסבים את תשומת ליבנו לדבר מעניין.

משה רבינו קיבל שני ציוויים: א. לקדש את העם. ב. להזהירם שלא לעלות להר.

אם נעיין בפסוקים יד-טו, ניווכח שמשה קיים רק את הציווי הראשון, אך לא מצינו שהזהיר את העם שלא לעלות להר. הכיצד? כיצד ייתכן שמשה לא קיים את ציווי ה'?

עונים על כך בעלי התוספות תשובה מפתיעה. לפי הסבר זה, הציווי הראשון והשני **שלא לעלות בהר נאמרו לכל העם, ולכאורה הדבר כולל את משה רבנו עצמו**. משה חשב שגם הוא ואהרן לא יעלו להר, וממילא חשב שאין צורך לצוות על העם מראש לא לעלות להר, כי חשב שיצווה אותם בשעת מעשה. לכן משה לא הבין: הרי אתה העדות בנו לאמר הגבל את ההר, ואם כך, אנחנו נאמר לעם בשעת מעשה שלא לעלות אל ההר. על כן הקב"ה ציווהו בשלישית וביאר לו: אתה ואהרן **עולים אל ההר!** ממילא, צריך לצוות את העם כרגע, כי בשעת מעשה **לא תהיו ליד העם!**

הגבלת ההר מול הגבלת העם

אולם, נדמה שישנה נקודה עמוקה

לכאורה הדברים תמוהים, שהרי הקב"ה כבר ציווה את משה לומר לעם שלא לעלות להר. מדוע הוא מצווה שנית? הראשון שהתפלא על כך, היה משה רבינו בעצמו:

(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לֹא יוּכַל הָעָם לָעֹלֹת אֶל הַר סִינַי כִּי אַתָּה הִעַדְתָּה בְּנוֹ לְאִמֹר הַגְבַּל אֶת הָהָר וְקִדְשְׁתּוֹ:

וכך ביאר רש"י את תמיהתו של משה רבינו (י"ט, כג):

(כג) לא יוכל העם - איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדין הם היום ג' ימים ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות: **האבן עזרא** כותב שהגאון (רס"ג) התקשה בפסוק זה שנים רבות.

לאחר תמיהתו של משה, ה' מצווה בשלישית, ולאחר מכן משה יורד ומצווה על כך את העם:

(כד) וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה' לָךְ כֵּן, וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֶל יְהִרְסוּ לָעֹלֹת אֶל ה' פֶּן יִפְרָץ בָּם: (כה) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם:

המשא ומתן למרגלות ההר: דעות הפרשנים

הפרשנים השונים ניסו לעמוד על פשר החזרה על איסור העלייה להר.

א. **זירוז בשעת מעשה**: רש"י, בעקבות המכילתא, מסביר שיש צורך בזירוז כפול - פעם אחת קודם המעשה ופעם שנייה בשעת המעשה ממשי.

ב. **סכנת רוממות העם במעמד**: הספורנו מציע אפשרות נוספת. ברגע שה' ידבר עם העם **"פנים אל פנים"**, הם

בפרשת יתרו, רגע לפני מתן תורה, אנו מוצאים דו-שיח משונה לכאורה בין הקדוש ברוך הוא למשה רבנו. לקראת המעמד, הקב"ה מצווה על משה שני דברים:

(י) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֹךְ אֶל הָעָם וְקִדְשְׁתֶּם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבַסְתֶּם שְׂמֹלֹתֵיכֶם: (יא) וְהָיוּ נִכְנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֶד ה' לְעִיְנֵי כָל הָעָם עַל הַר סִינַי:

(יב) וְהַגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב לְאִמֹר הַשְׁמֵרוּ לָכֶם עֲלֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקַצְהוּ כָּל הַנֶּגַע בְּהָר מוֹת יוֹמָת:

(יג) לֹא תֵגַע בּוֹ יָד כִּי סָקוֹל יִסְקָל אוֹ יִרֶה יִירֶה אוֹ בְּהֶמָּה אוֹ אִישׁ לֹא יִחְיֶה בְּמִשְׁךְ הַיִּבֵּל הֵמָּה יַעֲלוּ בְּהָר:

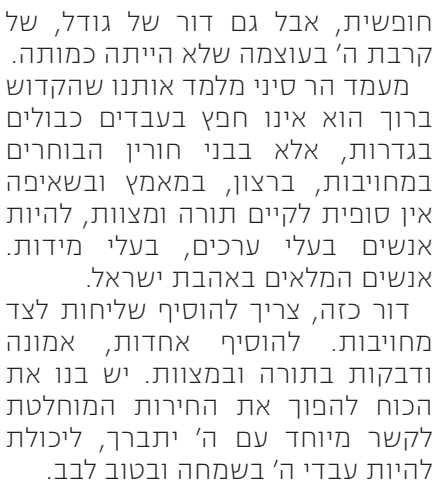
אחר כך משה יורד ומצווה את העם:

(יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הָהָר אֶל הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת הָעָם וַיְכַבְּסוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם: (טו) וַיֹּאמֶר אֶל הָעָם הָיוּ נִכְנִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶל תִּגְשׁוּ אֶל אֲשֶׁה:

ביום השלישי מתחיל מעמד הר סיני, משה מוציא את העם אל הר סיני, העם נחרד מקול השופר ההולך וחזק. ה' קורא למשה ומשה עולה להר, שם הקדוש ברוך הוא פונה למשה ומצווה אותו שנית:

(כ) וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

(כא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בְּעָם פֶּן יִהְיֶה רֹאשׁ ה' לְרֹאשׁוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רֹב: (כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנֹּגְשִׁים אֶל ה' יִתְקַדְּשׁוּ פֶּן יִפְרָץ בָּהֶם ה':

אליהם. למרות הקשיים, אנחנו באחת התקופות המרוממות שידע עם ישראל. תקופה המשלבת עוצמה ביטחונית וכלכלית, לצד פריחה מחודשת של אחדות ואמונה.

אולם, דומה שאחד הדברים הגדולים שזכינו להם במלחמה, היה לגלות את הדור. היו שחשבו שיש לנו דור עצל, דור של מסכים, התברר שיש לנו דור של נשמות גדולות, דור של עוצמה, דור של אמונה, דור שמוכן לשים את עצמו בצד ואת עם ישראל במרכז, לשים את הקב"ה במרכז. זכינו לראות דור של גאולה.

הדור שלנו הוא דור של בחירה

אמנם, למרות שה' לא שם גדרות, פעמים רבות אנחנו צריכים לשים גדרות, למשל, צריך לשים סינון באינטרנט, בכדי שנוכל לעמוד באתגרים, ובפרט בכדי שהנוער יוכל לעמוד באתגרים. הגדרות אינן מבטלות את הבחירה החופשית, הן מאפשרות להתמודד איתה בצורה נכונה. כל גדר ניתן לעקוף, אולם, הגדר מסייעת להצליח במאמץ.

דור של גאולה זוכה לבחירה חופשית מלאה, בכדי לקבל את היכולת להיות עבדי ה' בצורה מלאה. ישנו אתגר גדול, ישנה בחירה חופשית גדולה, ישנם מסרים הפוכים המשודרים אלינו, ישנה הטלת ספקות בכל דבר. אולם, מי שמצליח באמת לעבוד את ה', זוכה לקרבה ולקשר שלא היו מעולם. זוכה להיות עבד ה' מתוך בחירה אמיתית. מי שרוצה בכך, יוכל למצוא בעולם המאתגר גם כלים מיוחדים, שיכולים להביא אותו לחיבור נוסף לתורה וליכולת לשכלל עולם, לתקן עולם במלכות ש-די.

עברנו כמה שנים של מלחמה. שנים של דמעות, בכי, קושי עצום. את ליל הסדר עשיתי עם מאות בני משפחות מהמלחמה. זוכים אנו דרך סולמות לסייע באופן מופלא לאלמנות המלחמה דרך פרויקט "קומה". מאז תחילת המלחמה.

אולם, בתוך השבר, יש לראות את הגודל. זכינו לשנים של גבורה, שנים של אחדות, שנים של מסירות נפש. חיילים מדהימים, נשות חיילים ומשפחות חיילים. ראינו ניסים בסדר גדול תנכ"י. משאול תחתית הגענו למחוזות גבוהים, שאי אפשר היה להאמין שנצליח להגיע

החיבור לא נעשה בגלל שאין לנו ברירה, לא בגלל גדרות פיזיות (כמו חוסר יכולת לעשות חטאים) ולא בגלל גדרות חברתיות (למשל, חוסר נעימות חברתית), אלא בגלל שרוצים לקיים רצון ה'.

בדור שלנו, הכול פתוח לשינויים. בדור שלנו, הכול אפשרי. אם לפני עשרות שנים, גם אדם שרצה לראות דבר לא צנוע, לא היה הדבר קל עבורו, הרי שכיום, ניתן לראות ברגע הכול. אם בעבר, היו דברים מסוימים שאנשים לא עשו בגלל מוסכמות חברתיות, הרי שכיום, דברים רבים נפרצו, והעולם מקבל אותם לכתחילה.

דברים אלו משפיעים מאוד על הילדים ועל הנוער.

אתן דוגמה. הורים סיפרו לי, שהילד שלהם בן שתיים עשרה אמר לאבא: "אם אעשה כך וכך, מה יהיה העונש שלי?". אמר לו האבא, אני לא מרשה לך לעשות זאת. אמר לו הבן: "אבא, אני רוצה שתאמר לי מה יהיה העונש, ואני אחליט אם לעשות או לא לעשות". אמר האבא: "זה יהיה העונש שלך", ופרט את העונש. יום אחר כך חזר הבן ואמר לאבא: "העונש שאתה מציע לא הגיוני, הוא גדול מידי. אני מבקש שתיתן לו עונש הגיוני, ואז אוכל להחליט מה לעשות".

זהו סיפור קיצוני, אבל מראה את
המחשבה של הדור. מחשבה של
חירות. אני אחליט מה לעשות! בחירה
חופשית מלאה!

בבחירה החופשית הגדולה שיש בדורנו, יש בכך גם בשורה גדולה. כיוון שהבחירה החופשית גדולה כל כך, ממילא, בע"ה גם קבלת דבר ה', כשנצליח בכך בעז"ה, תהיה בעוצמה הגדולה ביותר, בחירה שבאה לא מתוך גדרות, אלא מתוך השאיפה לעשות רצון ה'.

ממעמד הר סיני למדנו: ה' לא שם גדרות אלא סומך עלינו, אומר לנו לקיים מצוותיו. יש בנו כוח ויכולת לעמוד באתגרים ולהצליח, להצליח ולהגיע אף למקום גבוה יותר מבעבר: כיום כל הגדרות נפלו, וממילא גם החיבור לה' יכול להיות גדול מתמיד.

ד' בסיוון תשפ"ו, 20.5.2026 | מוסף שבועות | **סולמות** | יחדות • מינוח • חוויה 11

נעשה ונשמע

* לימוד מיוחד לשבועות!

בחרו לכם חברותא ולמדו יחד בליל מתן תורה!

1

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו:
כל אשר-דבר ה' נעשה ונשמע.
(שמות כד, ז)

← מהי לדעתכם התחושה של אדם שמתחייב למשהו
לפני שהוא יודע מהו?
← האם זו גבורה או שמא חוסר אחריות?

2

ההוא מינא דחזייה [מין אחד שראה] את רבא דקא
[שהוא] מעיין בשמעתא [בהלכה], ויתבה אצבעתא
דידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו [וישבו, היו
אצבעותיו מונחות תחת רגלו והיה לוחץ אותן],
וקא מבען אצבעתיה דמא [והיו מזילות אצבעותיו
דם], ורבא לא הבחין בכך מתוך התעמקותו. אמר
ליה [לו]: עמא פזיזא, דקדמיתו פומייכו לאודניכו,
אכתי בפחזותייכו קיימיתו [עם פזיז אתם,
שהקדמתם פיכם לאזניכם, עדיין בפחזותכם אתם
עומדים], שאתם עושים דברים בלא לחשוב
עליהם. ברישא איבעיא לכו למשמע [בתחילה
הייתם צריכים לשמוע], אי מציתו [אם יכולים
אתם] – קבליתו [קבלו אותם], ואי [ואם] לא –
לא קבליתו [תקבלו]. אמר ליה [לו]: אנן דסגינן

בשלימותא כתיב בן [אנחנו ההולכים בשלימות,
בתמימות, נאמר בנו]: "תמת ישרים תנחם" (משלי
יא, ג), ואילו הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו
[אותם אנשים, אתם, ההולכים בעלילה נאמר בהם]
סופו של אותו פסוק: "וסלף בוגדים ישדם"
(תלמוד בבלי שבת כח, א-ב)

← מהי הביקורת של ה"מין" כלפי עם ישראל?
מדוע הוא מכנה אותנו "עם כזיז"?
← רבא עונה: "אנן דסגינן בשלימותא" (אנו
הולכים בתמימות). האם "תמימות" כאן היא
חוסר דעת, או שהיא מבטאת סוג אחר של
ידיעה?

3

אמר ר' אלעזר, בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע
יצתה בת קול ואמרה: מי גילה לבני רז זה, שמלאכי השרת
משתמשין בו, דכתיב "ברכו ה' מלאכיו, גיבורי כח, עושי
דברו, לשמוע בקול דברו"?
(תלמוד בבלי שבת כח, א)

← מה הקשר בין הנהגת המלאכים לבין
הקדמת "נעשה" ל"נשמע"?
← במה שונה "עשייה" של מלאך מעשייה
של בן אדם רגיל? (רמז: האם למלאך יש
התלבטות לפני הביצוע?)

4

"ויתיצבו בתחתית ההר" א"ר אבדימי בר
חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם
את ההר כגיגית ואמר להם: אם אתם
מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא
קבורתכם. א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא
רבה לאורייתא.
(תלמוד בבלי שבת כח, א)

← אם עם ישראל הגיע למדרגה כה גבוהה של "נעשה
ונשמע" מרצונם החופשי, מדוע היה צורך לכפות עליהם
את ההר?
← האם הכפייה באה להשלים משהו שחסר ב"רצון" של
בני ישראל, או שהיא מבטאת רובד עמוק יותר של
הקשר?

5

כל דבר החקוק בטבע אינו צריך לשמיעה
וללמוד. הדבורה בונה את תאי כוורתה בדיוק
המספרי היותר שלם, בלי שמיעה של שעורים
בהנדסה, מפני שכך חקוק בטבעה. ובעולם
הרוחני אין היצורים הרוחניים העליונים צריכים
שמיעה לפני מפעליהם, מפני שקדושתם היא
להם טבעית. רק בני אדם העלולים להיות

נבוכים על ידי מהומות המדע המזויף, צריכים
התאמצות לשוב אל הטבע הטהור הנפשי שלהם.
ואנחנו במעמד הר סיני, בעת אשר ראש הפסגה של
אמיתת הויתנו נתגלה על כללנו, בעת אשר אדון כל
נגלה עלינו בערפלי טוהר ללמד לעמנו תורה ומצוות,
באנו לידי המעלה העליונה הזאת, ונהיינו ישראלים
טבעיים טהורים, כטבע האיתן של נשמתנו בעצם

טהרה. ובשביל כך הקדמנו נעשה לנשמע, למעלה מכל התרבות המזויפת של האנושיות השוגה בהבליה והסובלת מסכלות רשעתה בשליטת האדם לרע לו, ואובדת בזה את עצמה ועצמה.

(הרב קוק, לפי מאמרי הראייה, נעשה ונשמע)

← הרב קוק מסביר שהתורה היא "הטבע הנשמתי". לפי המשל של דבורה הבונה את כוורתה: האם הדבורה צריכה "ללמוד" איך לבנות, או שהיא פשוט פועלת לפי מה שהיא?

← כיצד משל זה מסביר את המושג "תמימות" שהובא לעיל בתשובה של רבא? (חשבו על הקשר בין המילה 'תמימות' למילה 'שלמות'). האם זה שופך אור על המעשה שקדם לתשובה של רבא שיצא דם מאצבעותיו במהלך לימודו?

← לפי הסבר זה, האם הקדמת "נעשה" ל"נשמע" היא ויתור על השכל, או שהיא נובעת מהבנה שהתורה היא חלק מאיתנו עוד לפני שהשכל משיג אותה?

6

אף על פי שקיומה של תורה, תלמודה והרחבתה, הרי הוא דבר התלוי בבחירה, זה מה שנוגע להתענפותם של הפרטים. אבל בעצמיות המהות הפנימית... התורה היא טבעית עצמית לישראל... וזאת היא דוגמא עליונה, שאין בעולם האנושי משל לה, שימצא עם שלם בקרבו הכשר רוחני עליון מלא מקדושה פנימית בתוכיות טבע רוחניותו. זהו רז שמלאכי השרת משתמשים בו, שהם טבועים ברוחניותם, ועשייתם באה בלא הכשר של הקנאת לימוד חיצוני, ובהתגלותה במפעלם הרי היא מתגברת ועולה כמעין הנובע, ברכו ה' מלאכיו, גבורי כח עושי דברו, לשמוע קול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע.

(הרב קוק, עין איה שבת ט, עו)

← כיצד הידיעה שהתורה היא ה"טבע" שלנו משפיעה על הדרך שבה אנו ניגשים לקיים מצווה שקשה לנו לבצע?

7

כדי להבין מי הוא בן חורין, ומהו הקשר שבין אדם מישראל לתורה ולמצוותיה, יש לזכור שהחיים נכפו עלינו. מעולם לא נשאל אדם אם ברצונו להיוולד, היכן, ולאלו הורים, זוהי עובדה. אין פירוש הדבר שכפייה זו היא שלילית, אלא זוהי עובדה – נולדנו, בין אם אנו רוצים בכך ובין אם לא. אם נתבונן היטב נבחין, שכשם שהחיים נכפו עלינו – כך גם חוקיהם. הן חוקי החיים הגופניים, והן חוקי החיים הרוחניים. בגוף – אדם נולד עם איברים מסוימים, ידיים, רגליים, כליות, לב, כלי דם, מוח ועוד. האדם חייב להתנהג על פי חוקי החיים שבאיברים אלה, כדי שיאריך ימים. הוא חייב לשנות נוזלים, שאם לא כן – ימות. כמו כן הוא חייב להכיל במזונו ויטמינים מסוימים, שאם לא כן – יחדלו מערכות גופו לתפקד כראוי, כך הוא הדבר גם בבעלי חיים, אלא שההבדל בין בעלי חיים לבני האדם הוא, שלאדם יש בחירה חופשית. ומהי בחירתו? בחירתו היא: האם להתנהג על פי הטבע שקיים בו או לא. אבל אין הוא יכול ליצור חוקי חיים חדשים בגופו ולשנות את טבעו. אדם יכול "לבחור" לאכול מסמרים, אך יאמרו עליו שזוהי התנהגות לא נורמלית. לכאורה מדוע? מדוע אין הוא יכול לומר שכיוון שרצונו לאכול מסמרים, אם כן זה מה שטוב בשבילו? התשובה לכך היא, שכך

הוא נולד. האדם נוצר באופן כזה שאכילת מסמרים מזיקה לבריאותו. הוא יכול לשמוח על מצב זה או להצטער על כך, אך זוהי עובדה. כשם שחוקי הגוף כפויים עלינו וטבועים בנו, כך גם חוקי הנפש, אדם נולד בעל אישיות מסוימת, עם תכונות המיוחדות לו. הבחירה שלו היא: האם להתנהג ולפעול על פי החוקים החיים האלה או לא, אבל אין הוא יכול לשנות את טבעו הקיים בו, כפי שבורא עולם יצר אותו. זוהי חירותו, שהוא מתנהג על פי התכונות והטבעים הקיימים בתוכו. להיות בן חורין פירושו: לעשות את מה שבאמת טוב ומתאים לו לעשות על פי חוקי החיים שאיתם נולד. ...נמצאנו למדים שלהיות בן חורין פירושו להיות נאמן לעצמו. השאלה שעל האדם לשאול ולברר היא: מי הוא? איך הוא יהיה נאמן לעצמו? כיצד יוציא את עצמו מן הכח אל הפועל? זה מטרתה של התורה! התורה באה להורות לאדם ולעזור לו בגילוי תכונותיו, בחשיפת עצמו. התורה מתחילה מאיתנו "וחיי עולם נטע בתוכנו". האידיאלים והכוונות שנמצאות בתוך התורה כדי לעזור לנו למצוא את עצמנו. "ישראל ואורייתא חד הוא" התורה אינה חיצונית לאדם כי אם מתאימה לתכונות חייו.

(הרב זאב קרוב, דע מה שחשיב לעצמך)

← לאור כל המקורות, כיצד משתנה הגדרת המושג "בחירה חופשית" בקבלת התורה?

הרב יהודה אלון

קוצו של יו"ד. בלב אחד.

לשלמות התורה שלנו. "אנחנו האותיות, ואלוהים הוא הסופר. הוא נתן לנו את הקולמוס כדי שנכתוב יחד את ההמשך".

בין המספר לאות: מרטה מבואנוס איירס

המחשבות הללו הולידו את פרויקט "אותיות של אהבה". בפרויקט משתתפים יהודים מכל רחבי העולם בכתיבת ספר תורה. במסעותיי עם פרויקט "אותיות של אהבה" ברחבי העולם, פגשתי רגעים שבהם המושג "אות בספר תורה" הפך למוחשי. לפני כמה שנים הגענו לבואנוס איירס, ארגנטינה. באחד מבתי האבות ניגשה אליי אישה אחת, פניה חרושות קמטים ובעיניה בער כעס מוזר. היא הרימה לאט את שרוול חולצתה וחשפה את המספר הצרוב על זרועה מאושוויץ. "אני מרטה", היא אמרה. "אני בת 102. כבר 102 שנים אני מחכה שמישהו יבוא ויגיד לי שגם אני אות בספר התורה". בעוד שהצורר ביקש להפוך את האדם למספר – לפרט חסר זהות בתוך מכונה של השמדה – התורה באה ואומרת: את אות. את חלק בלתי נפרד מהטקסט האלוקי.

האותיות שבחזית: קלף וקולמוס בלב עזה

אחת ה'סדנאות' המיוחדות נעשתה דווקא... בלב עזה. בתחילתה של המלחמה, לאחר כמה שבועות עמוסים קרבות ואתגרים, זכיתי להכניס את המיזם אל תוך גודו המילואים שלי, גודו 7008, שפעל בעומק רצועה עזה. במבצע מיוחד, כשאני מצויד ביריעת קלף ובקולמוס, הסתובבתי בין צוותי

השקט שלפני הדיבור

יש רגע אחד בלוח השנה היהודי שבו הזמן כאילו עוצר מלכת. זהו המעבר בין חודש אייר, חודש העבודה והתיקון, לבין ראש חודש סיוון. התורה מתארת את הרגע הזה במילים ספורות אך טעונות:

"בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי... וַיַּחַן שֵׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר."

חז"ל הבחינו מיד בשינוי התחבירי: לא "ויחננו" בלשון רבים, אלא "ויחן" – בלשון יחיד. רש"י מעניק לנו את המפתח לכל חג השבועות: **"כאיש אחד בלב אחד"**. התורה היא האורגניזם החי של נשמת האומה, וכדי שהיא תוכל לרדת לעולם, הכלי שמקבל אותה חייב להיות שלם. אם חסר יהודי אחד בסיפור, אם הלב אינו "אחד", התורה נותרת בשמיים.

סוד שישים הריבוא

המגלה עמוקות (פרשת בהעלותך) מביא רמז מופלא: השם **ישראל** הוא ראשי תיבות של **יש שישים ריבוא אותיות לתורה**. לפי המסורת, ישנן שישים ריבוא אותיות בספר התורה כנגד שישים ריבוא הנשמות שהיו במעמד הר סיני.

הרב יונתן זקס זצ"ל מסביר, שאם תפתחו ספר תורה ותמצאו בו אות אחת מחוקה, או אפילו קוצו של יוד שאינו כתוב כהלכה – הספר כולו פסול. האהבה לכל יהודי אינה רק מצווה מוסרית; היא דרישה הלכתית

בטכניקות שינון או בעומק העיון, אך רבי נחמן מברסלב מפתיע ומכוון דווקא אל המהות: "להיזהר לבלי לדבר על שום איש ישראלי". זוהי עצה להתמדה משום שיופייה של התורה כ"כלה" תלוי בשלמותן של אותיותיה – שהן נשמות ישראל, אותן "אותיות של אהבה" המרכיבות את היריעה הלאומית כולה. ברגע שאדם מוצא פגם בחברו, התורה הופכת בעיניו ל"בעלת מום", ואהבתו אליה נחלשת עד שהוא מאבד את היכולת להתמיד בה. "תוכן ה' תמימה" היא תורה שכל אותיותיה מאירות, ורק כשאנו שומרים על כבודן של כל האותיות, אנו זוכים שהיא תהיה "מְשִׁיבַת רָקֶשׁ" ותעניק לנו את הכוח לדבוק בה. בחג השבועות הזה, כשנעמוד "כאיש אחד בלב אחד", נבחר לראות את ה"קוצו של יוד" שבזולת, ובכך נהפוך בעצמנו לספר תורה חי.

מיזם "אותיות של אהבה"

מיזם "אותיות של אהבה" מבית 'סולמות' הוא פרויקט חינוכי-חברתי המחבר את כל חלקי עם ישראל לאות האישית שלהם בספר התורה. המיזם הגיע כבר למעלה מ-30,000 משתתפים מכל המגזרים בארץ ובעולם. במהלך הפעילות כל משתתף כותב את האות המיוחדת שלו בספר התורה. תחת המוטו "אני אות אחת – כולנו עם אחד" פועלים ב'אותיות של אהבה' לחיזוק הזהות והאחדות היהודית בקרב צעירים ומבוגרים כאחד.

הלוחמים הפזורים במבנים ההרוסים בתוככי עזה ועל חופה של הרצועה. לוחמי המילואים, דתיים ושאינם דתיים כאחד, הגיבו בהתרגשות עצומה. אחד החיילים, בעיניים דומעות, שיתף שזהו הרגע המרגש ביותר עבורו מאז תחילת המלחמה. השורשים העמוקים המגולמים באותיות השחורות שעל גבי הקלף הם הסיפור שמחבר אותנו יחד, ועבורו נלחמים חיילינו במסירות נפש. פשוט מאוד היה להסביר שם את ההבנה הברורה שכל אחד מאיתנו אות אחת וכל אחד מאיתנו – הספר כולו חסר. לאלו שיצאו מביתם להילחם בבוקר שמחת תורה ההסבר הזה כמעט ולא היה נדרש.

החיבור הזה, שנצרר בלב הלוחמים בחזית, הוא אותו החיבור שאנו זורעים יום-יום בקרב הדור הבא. מיזם "אותיות של אהבה" אינו עוצר רק בבתי האבות או בשדות הקרב; הוא פועל במרחב בעשרות בתי ספר בארץ ובעולם, ומגיע אל אלפי ילדים וילדות. שם, בתוך הכיתות, אנו מלמדים את הילדים שכל אחד מהם הוא עולם ומלואו – אות חיונית וקדושה שבלעדיה הסיפור היהודי כולו אינו שלם.

אופיר ליבשטיין הי"ד

אחד הביטויים לשלמות אותיות התורה הוא ההקפדה על "קוצו של יו"ד". הביטוי מלמד ששום פרט אינו קטן מדי, וגם האדם ה"שקוף" ביותר חיוני לשלמות הקדושה.

הרוח הזו גולמה בדמותו של שותפי לדרך וחברי היקר, אופיר ליבשטיין הי"ד, ראש מועצת שער הנגב, שהיה המנוע והלב שמאחורי מיזם "אותיות של אהבה". אופיר, איש התנועה הקיבוצית, האמין בכל נימי נפשו שזוהי משימת חיו: להגיע לכל ילד וילדה בעולם היהודי ולחבר אותם לאות האחת והמיוחדת שלהם בספר התורה.

בבוקר השביעי באוקטובר, כשנפל אופיר בקרב הגבורה על ביתו בכפר עזה, נמצא על ידו צמיד סיליקון כחול עליו חרוטות המילים: "אני אות אחת – כולנו עם אחד. One letter – one nation". היום, בכל פעילות של המיזם, לאחר שמשתתף כותב את האות שלו בקלף, הוא מקבל לידיו את "הצמיד של אופיר". זוהי תזכורת לכך שהגורל שלנו נכתב באותה יריעה, ושהזהות שלנו אינה "דף חלק" אלא פרק בסיפור של דורות.

להיות ספר תורה חי

בחיפוש אחר ה"התמדה" בתורה, היינו מצפים אולי לעצה העוסקת

הסט המלא "הלכה ממקורה" הרב יוסף צבי רימון

בלעדי לבתי כנסת!

**מחפשים דרך לתרום
לקהילה שלכם?
העשירו את ארון הספרים
של בית הכנסת בספרי הרב רימון**

ב-

650 ₪

במקום ~~1,100 ₪~~

סרקו את הברקוד:

**לפרטים, התייעצות
ורכישה מהירה:**

בקרו באתר: www.sulamot.org

חייגו: 055-939642

קוד קופון: סט-לקהילה

סולמות
יהדות • חינוך • חוויה

סדרת הלכה ממקורה היא סדרת ספרי הלכה הנותנים ידע מעשי, תוך הבנה של יסודות הדינים וטעמיהם, ומובילים את הקורא דרך המקורות בתורה, במשנה ובגמרא ועד לפוסקי דורנו. הספרים הכתובים בלשון בהירה ומסודרת, מלווים בטבלאות, תרשימים, תמונות וקיצור ההלכות למעשה. הספרים מתאימים לכל מי שחפץ לדעת הלכה ולהבין את מקורותיה